

Tôi sinh tráng ở miền Nam, và sinh sau đá muán. Tôi hoàn toàn (và tuyát đái) không có
chuyán chỉ dánh dáng, hay lái thái, hoác phián phác vái ông Há.

Lăng Há Chí Minh tái Ba Đình, Hà Nái (ảnh: AP)

Trong nháng câu thá bút tre, mát thá thá đang đáng cá láu truyán ráng rái ở Viát Nam, tôi thích
nhát hai câu:

*Tin nghe nhá sét đánh ngang
Bác Há đang sáng chuyán sang tá trán!*

Nói như thế rất dễ gây ngộ nhận rằng tôi có ác cảm, hay thành kiến gì đó, với ông H Chí Minh. Không dám (ác cảm) đâu. Đúng nghĩ tâm bất y, tâm bất nhĩ vậy mang tôi chết (me) à nha.

Tôi sinh trưởng ở miền Nam, và sinh sau đời muộn. Tôi hoàn toàn (và tuy tôi đời) không có chuyên chỉ đỉnh đấng, hay lỗi thời, hoặc phiên phức với ông H. Tôi khoái hai câu thơ của đời, chỉ vì sự duyên dáng của chính nó – thơ thôi. Có những câu thơ bút tre khác, cũng nói đến cái chết của ông H nhưng tôi không thích lắm – thí dụ như:

*Tin nghe như sét đánh gần
Bác H đang sống thì trốn chui n sang*

Hoặc:

*Vào trong hang Bác âm u
Chị em phải nở nụ cười chào!*

Riêng hai câu sau, theo thiển ý, không những đã kém duyên dáng mà còn thi u phần thanh nhã. Nó nói lên sự khinh miệt, một cách sòng, của “chị em phải” (những ta) trước thi hài của H Chu Ti ch.

Mà bây giờ sự bất kính đời với một người đã khuất (cho dù họ là ai chẳng nữa) là đi u trái với văn hoá của dân tộc Việt, và khi phạm tội miệt – như tôi là miệt những người, nơi mà phong tục tập quán (thường) có vai trò rất quan trọng trong sinh hoạt hàng ngày.

Nhân nhắc chuyện phong tục/tập quán của miền xuôi/ miền ng c, tôi chết như cách đây khá lâu – trong lúc cao h ng – thi sĩ Trần Đăng Khoa có tâm sự rằng:

“Và rồi tôi có đi Tây Nguyên để bắt gặp cảnh gia đình ông Y Ngông Niết Đam. Người Edê có một tục lệ rất đặc biệt. Khi nhà có người chết, gia đình con cháu hàng ngày vẫn nuôi ngựa, vẫn mang cơm nước ra mời, khi có đi u ki n họ làm lễ b . Đó là bữa tiệc linh đình chia tay vĩnh

vián vái ngái chát. Sau đó há không quan tâm đán ngôi má y náa, đá linh hán ngái chát đác siêu thoát, không còn váng váu cái trán. Tôi cũng đã làm xong cái lá bá má cho thá ca thái niên thiáu cáa tôi.” (Trán Đáng Khoa. Chân dung và đái thoái. Hà Nái: Thanh Niên. 1988)

Bá má, thác ra, không phái là táp tác “rát đác biát” cáa ngái Edê & Tây Nguyên mà là táp tác chung – & nhiáu nái – cáa nhiáu sắc dân khác náa. Ngái Roglai, ngái Rhadé, ngái Bahnar, ngái Djarai... & mián Nam và mián Trung nác Viát đáu tháe ca&. Bán mái năm trác, cổ hác giá Toan Ánh đã có mát bài viát (rát cô đáng) vá tác lêá này:

“Đái vái ngái Roglai – sác dân sáng rái rác các tánh Khánh Hoà, Ninh Thuán, Bình Thuán, và Lâm Đáng – lá cúng bá má có nghĩa là ngái sáng tá giá ngái chát. Lá này đáu cá hành sau mùa gát hái đáu tiên, tính tá ngày ngái chát qua đái. Mùa gát hái hoàn tát, mái ngái đáu ránh rang nên lá cúng bá má làm linh đánh lám. Có giát trâu má bò, mái tháy cúng làm lá cho ngái khuát rái đái làng nuác. Sau lá bá má là hát, ngôi má không đác ai chăm sóc náa.

Ngái Rhadé, đa sá sinh sáng & tánh Darlac và Quáng Đác, cũng có lá bá má vào mùa gát năm sau. Ngái nhà ra má khóc lóc mát lán cuái rái má bá bá hán. Ká niám cáa ngái chát cũng chìm đán vào quên lãng.

Ngái Bahnar – sác dân sáng & Đáng Nam Kámtum, Tây Bác Pleiku, và phía Tây Bình Đánh – cũng chá chăm sóc má phán mát năm... Sau đó há làm lá tá rái san pháng, và tá đây không còn ai ngá tái.” (“Tang lá cáa đáng bào Tháng” – nhát báo Cách Máng Quác Gia, Sài Gòn, số phát hành ngày 1 tháng 9 năm 1963).

Trong phán kát luán cáa bài báo này, Toan Ánh viát nhá sau:

”Gán đây nhiáu đáng bào Tháng đã di cá vá gán chúng ta, có lá rái đây phong tác cáa há sá bá &nh huáng cáa chúng ta mà có sá bián cái. Ánh sáng văn minh đã rái vào nuác Viát Nam, lá tát nhiên sá tián bá cáa chúng ta sá thúc đáy sá tián bá cáa đáng bào Tháng, anh em chúng ta.”

Tôi rát trân tráng tinh thán bao dung, coi tát cá mái ngái sáng trong nác Viát đáu là anh em

đäng bảo, cäa häc giä Toan Ánh; tuy nhiên, khi quan niäm rằng “có lä räi đây phong täc cäa hä sä bä nhäng cäa chúng ta mà có sä biän cäi” (nhäng quên viät thêm và ngäc cäi) đä cùng tiän bä” thì tôi sä ông häi quá tä män vä phong täc và täp quán cäa văn hoá miän xuôi.

Nói cách khác, mät cách häi vô lä, tôi e là Toan Ánh có häi bä ethnocentric. (Còn nói thiät tình thì tôi chäa bao giä gäp đäc bät cä mät ngäi Viät Nam nào, đäng bằng, biät tä ra khiäm tän chút đänh vä văn hoá cäa hä). Và đây là mät thäm käch, sẽ còn rất nhiäu hä luäy, cäa dân täc Viät, trong täng lai gần!

Giao thoa là hä quä tät yäu khi có sä tiäp xúc giäa hai hay nhiäu nän văn hoá. Xin đän cä mät thí dä vä nä đä này, bäng cách tiäp täc câu chuyän đäng bä đä – chuyän “Bác Hä đäng säng chuyän sang tä trän”.

Täp täc bä mä cäa ngäi miän cao, tôi träm nghĩ, có nguän gäc tä đäi säng du canh. Do sä di chuyän không ngäng, đä tìm đät đai canh tác, nên cä häi trä läi näi chän cũ – đä thăm viäng mä phân – rät hiếm hoi; do đó, keä còn đäng gian lä tä mä cho bät áy náy khi phäi räi bä phân môä cuäa ngäi đä khuất.

Väi thäi gian, dân sä mäi lúc mät tăng nhäng đät đai thì vẫn väy. Diän tích canh tác giäi hän, không cho phép kéo dài phäng thäc du canh, ngäi ta buäc phäi đän tä bä näp säng này đä làm quen väi đäi säng đänh canh – hay bán đänh canh – näi miän sän cuäc.

Tä đây, tuy có nhiäu cä häi gän gũi väi mä mä cäa nhäng ngäi đä khuất hän nhäng täp täc bä mä vän còn đäc läu truyän. Lý do, phän vì tâäp tuäc văn hoá bao giä cũng biän đäi chäm hän nhäng đäi thay trong đäi säng thäng nhät; phän khác, quan träng hän, vì lý do kinh tä.

Khi nhäng phuäng tiän kä thuät đä hä trä cho viäc sän xuät vän còn đä mäc đä thô sä, khi đät đai không phäi nhiäu trä phú, và khi nhân khäu mäi lúc mät tăng thì viäc “hàng ngày vän nuôi näng, vän mang cäm nuäc ra mä” cho ngäi đä khuất là mät thä lä nghi xa xä không thä kéo dài. Do đó, bä mä là mät täp täc thäc tä và cän thiät cho chuyän sinh tän.

Cũng theo Toan Ánh, qua bài báo đã đän: “Lä tä mä có thä cä hành ngay sau khi chôn cät näu

tang chá quá nghèo. Chán cát xong là thôi, ngái nhà cũng nhá dân làng không ai nhác nhá đán ngái quá cá náa vì má đã tá rái.”

Dân tác Viát, rõ ràng, thuác vào dián “tang chá quá nghèo”, và cái láng cuáa ông Há thì hián dián đá quá lâu. Tôi ác ao sao mát sá nháng ngái dân Viát (á miền xuôi) hác đác phán nào sá khôn ngoan và thác tá – vá tác lá bái má nhá thá – tá nháng đáng bào Eáde, Rháde, Bahnar, Djarai... nái miền sán cá các.

Vá vấn đề này, hán mái năm trác, giáo sá Trán Khuá và tác giá Nguyán Thá Thanh Xuân đã đá cáp: “Chúng ta đá nghá Táng các Tháng kê và Bá Tài chính thá tính sá xem 30 năm qua ta đã tiêu tán vào láng Ngái táng sá là bao nhiêu tián cáa... Và thá xem riêng ngân sách đá chi cho năm 2000 xem có thá xây đác bao nhiêu tráng hác cho mát ngàn xã háy còn váng vá giáo đác á mián cao. Có thá xây bao nhiêu căn nhà đá nuôi trá má cái... Có thá xây bao căn nhà đáng láo cho ngái già láo cô đán, không nái náng táa. Có thá xây bao nhiêu nhà tháng làm phúc cháa bánh cho ngái nghèo...”

Mái đây, Táng biên táp Maác Viát Háng cuáa Đán Chim Viát (nhân diáp kyá niám sinh nhát thá 120 cuáa ông Há Chí Minh) cũng đã nêu lên “viác baáo quaán thi hài rất tổn kém” này – trong mát cuác pháng vấn dành cho giáo sá Hà Văn Thiánh – và đác cho biết nhá sau:

“Tán kém là có thát. Tôi biát đán đá làm lánh cho viác báo quán thi hài ông báng đán dùng cho mát thá trán. Vái ngái pháng Đông mình, có khi phái cháp nhán thôi. Đã đáa Bác vào chán cát trong láng rái, giá lái đáa ra thì nhá váy có tái vái ngái đã khuát vì đã lánh váy rái. Giá lái đáa ra thì không án. Đáu này tôi không tán thành đáu. Không phái tá nhiên mà ngái dân Nga ngái ta ván giá thi hài ông Lánin nhá váy.

Hán náa, nói gì thì nói, dù có nháng khiám khuát, nháng sai lám, Há Chí Minh ván là nhán vát lách sá đáp nhát trong lách sá cán đái Viát Nam. Dân tác nào cũng cán mát lánh tá nhá thá. Ông Washington cháng hán, cuái đái cũng nhiáu sai lám nháng ngái dân ván tôn tráng ông. Vái tôi Bác ván là ngái vĩ đái.”

Tôi hoàn toàn và tuyát đối tôn tráng tình caám cuáa giáo sá Hà Văn Thiánh, hoác bất cá ai, đối vái Chuá tiách Há Chí Minh. Và tôi cũng tin rằng không có gì sai nếu hoá ra láng cuáa Bác

Hô khóc lóc mßt lßn cußi (cho nó đã) rồi thôi – theo nhß tâßp tußc boß maß cußa nhßng đồng bào ß miền sßn cß ßc – để cho ngß i quá cố đß c yên nghỉ đß i tuổi vàng.

Chß bôn rút xußng máu cßa ngß i sßng đß phßng sß cho ngß i chßt, dù có bßng lòng thành chẳng nßa, vẫn là điều bất trí. Mà dân làng Ba Đình Hà Nßi (e) không mấy keß thành tâm nhß thế đâu. Đối vßi hoß, cái lßng cußa ông Hô chỉ là môßt thß môn bài (patent) đß c trßng bßy để tißn vißc hành nghề cách maßng – thế thôi. Mà dßa vào ngß i chßt đß vinh thân là môßt chuyßn bßt nhân. Chúng ta không có lý do gì để tiếp tußc môßt chuyßn vßa bất trí, vßa bßt nhân nhß vßy mãi.

© K'Tien